

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК I

Рівне 2013

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. I / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2013. – 123 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 25 квітня 2013 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;
КРАВЕЦЬ Д.В., кандидат філологічних наук, доцент;
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент;
ХОМЕЧА Н.А., викладач.

© Рівненський державний гуманітарний університет 2013

ЗМІСТ

АНДРОЩУК ЮЛІЯ Проза Миколи Хвильового у інтертекстуальному вимірі («Сентиментальна історія»).....	7
БЕЗНОСКО ЮЛІЯ Жанрові модифікації детективу в романі Василя Шкляра «Ключ».....	13
ГАЙДУК ОКСАНА Особливості розгортання теми родини в романі Олеся Ульяненка «Сталінка».....	18
ГУНТІК ОЛЬГА Кореляція теми «пропащої» жінки та ідеологічного героя у Панаса Мирного.....	25
ЗЕНЬ ПРИНА Мова художніх творів Івана Нечуя-Левицького й авторський принцип «золотої ряски».....	30
КОСТЮКОВИЧ ЯНА Рецепція села у творах «Синя книжечка» Василя Стефаника, «Мужицька смерть» Леся Мартовича та «Чічка» Марка Черемшини.....	37
КОШИНСЬКА ТЕТЯНА Художня модель соціуму в романі Володимира Винниченка «Лепрозорій».....	41
КУЗЬМИЧ ОЛЬГА Роман Василя Кожелянка «Конотоп» крізь призму постколоніального дискурсу.....	48
ЛАЗАРЧУК ЛЮДМИЛА Ніщанські мотиви у драматургії Володимира Винниченка.....	53
МАЙДАНЕЦЬ ОЛЬГА Український звичаєвий світ у романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки».....	58
МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ Міфологема храму в поетичних творах 1920-1930-х років.....	64
МІНІЧ ОЛЬГА Мелодраматизм у структурі роману Люко Дашвар «Мати все».....	68
НОСЯР ВІКТОРІЯ Інтерпретація теми міста в романах В. Домонтовича «Без ґрунту» та «Доктор Серафікус».....	73

ПАНАЩУК ІРИНА	
Образ Іншого у романі Івана Франка «Перехресні стежки».....	78
ПАРХОМЧУК АНАСТАСІЯ	
Київські координати у вимірі українського мілітарного наративу.....	83
ПИЛИПЧУК ОЛЕНА	
Художнє осмислення проблем родинного виховання у повісті Ольги Кобилянської «Ніоба».....	87
ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ	
Прийоми конструктивізму в поезії Валер'яна Поліщука.....	92
РЕГРУТ ПАВЛО	
Становлення художньої манери Михайла Коцюбинського у ранній період творчості.....	98
РОЗЕМБОВСЬКА ЯНІНА	
Художні особливості роману Василя Слапчука «Дикі квіти».....	104
СОЛОНІНКО ГАННА	
Проект літературної історії України в прозі Юліана Опільського.....	108
СОПРОНЮК МАРІЯ	
Символізм хронотопу драми М. Жука «Легенда».....	113
ЮРАШКЕВИЧ ІРИНА	
«Чорнобильська трагедія – німа печаль на вустах України» (урок у 8 класі за новелою «Остання дійниця» Ольги Заїки).....	119

CONTENTS

ANDROSCHUK JULIA

Intertextual dimension of the M.Khvylyowy's Prose («The Sentimental Story»).... 7

BEZNOSKO JULIA

Genre modifications in the detective «Kluch (A Key)» by Vasyl Shklyar 13

HAIDUK OXANA

Features of family theme in the novel «Stalinka» by O. Ulyanenko 18

HUNTIK OLGA

Correlation of themes of a fallen woman and an ideological hero
in creative works of Panas Myrny 25

ZEN' IRYNA

Style of conversation Nechuy-Levitskiy's personages in creative works and
the writer's principle of the «golden duckweed»..... 30

KHOSTYUKOWYCH YANA

Reception of the village-life in «Little Blue Book» by V.Stefanyk,
«The Peasant is ding» by Les Martovych and «Chichka (The Blossom)»
by Marko Cheremshyna 37

KOSHYNSKA TATIANA

Fictional model of society in the novel «Leprosarium» by V.Vynnychenko..... 41

KUZMYCH OLGA

Postcolonial discourse of romance «Khonotop» by Vasyl Kozhelyanko..... 48

LAZARCHUK LYUDMYLA

Nietzschean ideas in drama by V.Vynnychenko..... 53

MAIDANETS OLGA

Ukrainian customs in novel by «It's vice versa almost never» Marija Matios..... 58

MELNYK VICTORIJA

Temple myth in poetry 1920-1930-ies..... 64

MINICH OLGA

Melodrama elements in the structure of the novel
«To be Possessed Everything» by Lyuko Dashvar..... 68

NOSYAR VICTORIJA

Interpretation of urban topic in novels by V. Domontovych
«Beyond the Soil» and «Doctor Seraphicus»..... 73

PANASCHUK IRYNA The image of the other in the novel of Ivan Franko «Perehresni stezky» («Cross paths»).....	78
PARKHOMCHUK ANASTASIJA Kiev coordinates as dimension of Ukrainian military narrative.....	83
PYLYPCHUK OLENA Artistic interpretation problems of family education in the story of Olga Kobylyanska's «Niobe».....	87
PROTSYSHYNA LILY Strategy of constructivism in poetry of Valerijan Polishchuk.....	92
REHRUT PAVLO Formation of the artistic style in the early works of M. Kotsyubynskiy's.....	98
ROZEMBOVSKA IANNINA Feature peculiarities of modeling the characters in the novel of V.Slapchuk «Wild Flowers».....	104
SOLONINKO HANNA Fiction project of Ukraine history in prose by Julian Opilskij.....	108
SOPRONIUK MARIA The symbolism of the time-space drama M. Zuk «Legend».....	113
YURASHKEVYCH IRYNA «The Chernobyl tragedy as the voiceless sadness of Ukraine» (materials on the Olga Zajika's story «Ostannya Diynytsya (A last pail of milk)» for lesson of Literature in 8 Form).....	119

Ольга Кузьмич

Науковий керівник – канд. філол. наук Кирильчук О.М.

РОМАН ВАСИЛЯ КОЖЕЛЯНКА «КОНОТОП» КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

У статті проаналізовано особливості трактування історичного роману Василя Кожелянка «Конотоп» на тлі сучасної української прози. Авторка зосереджує увагу на присутності постколоніальної перспективи прочитання минулого у текстах письменника через призму жанру альтернативної історії.

Ключові слова: *постколоніалізм, постмодернізм, альтернативна історія, колаж, іронія.*

This article analyzes the ways of interpretation of historical romance «Khonotop» by Vasyl Kozhelyanko in context of contemporary Ukrainian prose. The author focuses on perspectives of postcolonial reading of fictional reality of ancient times in writer's texts as conventions of alternative history.

Key words: *post-colonialism, post-modernism, alternative history, collage, irony.*

Споконвіку історія була джерелом національної самоідентифікації в українській літературі. Сучасне звернення до історичної теми є спробою конструювання нових варіантів тожсамості та критичного переосмислення традиційних моделей історичної прози. Одним із художніх способів реалізувати візію минулого у дусі постмодерного переформатування канонічних форм є використання жанру «альтернативної історії» – моделювання певної історичної події, створення письменником власних сценаріїв історичного розвитку. Як відомо, саме із жанру наукової фантастики виник своєрідний його різновид, піджанр «альтернативна історія», тобто, за словами З. Шевчук, «вид гри з історією і часом» [8, 5]. У дослідженні ми будемо розглядати українську художню альтернативну історію з погляду постколоніальної критики.

На сьогодні в українському літературознавчому дискурсі з'явилися праці Мирослава Шкандрія «В обіймах імперії», Ярослава Поліщука «Постколоніальна критика як актуальна пропозиція», Григорія Грабовича «Тексти і маски», Ольги Гнатюк «Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність», Оксани Забужко «Хроніки від Фортінбраса», Марка Павлишина «Канон та іконостас», котрі пропонують новий вектор сприйняття української літератури XIX-XX століть.

Теоретичного обґрунтування постколоніальному методологічному підходу надав Едвард Саїд у праці «Орієнталізм» (1979). Американський дослідник критикує європоцентристський світогляд Західної Європи з його ідеєю «про європейську ідентичність як вищу супроти всіх неєвропейських

народів та культур» [7, 18]. Така перспектива дозволила під іншим кутом подивитись на взаємостосунки «імперії» та її «колоній».

Спочатку постколоніальний аналіз текстів стосувався творів, що зображали культурне домінування колонізатора над залежним. Однак із часом цей підхід розповсюджується і на літературу колонізованого, в якій для протистояння метрополії намагалися вибудувати чітку систему культурного спротиву. Едвард Саїд наголошує на двох аспектах постколоніальної критики: колоніальний дискурс як форма імперського впливу на «малі» культури, та антиколоніальний, що відображає стратегію протистояння метропольному тиску.

Літературний колоніалізм створює моделі інтерпретації колонізованих народів та їх життя, що, як правило, виглядають як дуалістичне протиставлення «вищості» колонізатора і його мистецької, політичної та економічної сфер над «нижчістю» колонізованого. Основою такого підходу є те, що метропольне сприйняття базується на стереотипах щодо підкорених культур, на маргіналізації історичного доколоніального минулого. Отож контр-дискурс зосереджує свої вектори на підривному сприйнятті канонічних текстів колоніальної літератури.

Антиколоніалізм являє собою різкий опір колоніалізму. Якщо другий табуїзував і ліквідував пам'ять про особи й події в історії культури, які заперечували провінційність і вторинність українськості, то перший їх підкреслював і привілеював. Дослідник, аналізуючи риси постколоніалізму в сучасній українській культурі, також зосереджує увагу на тому, що «антиколоніальні стратегії об'єднує структура заперечення – переставлення з ніг на голову колишніх аргументів та цінностей. Антиколоніалізм не менш монологічний та ідеологізований, ніж його противник» [5, 67].

На думку М. Павлишина, постколоніалізм позбавлений такого ортодоксального протистояння імперському тиску, він намагається синтезувати досвід як колоніального, так і антиколоніального: «Постколоніалізм використовує досвід колоніалізму не просто для відштовхування від нього, але й для формування власної свідомості, бо розуміє, що антиколоніальне кредо повторює з протилежним знаком структури колоніалізму і таким чином зберігає їх» [5, 67]. Таким чином постколоніалізм є більш універсальним підходом, ніж антиколоніалізм.

Також дослідник зіставляє постколоніалізм з постмодернізмом, з якого він сформувався і запозичив прийоми іронії, грайливості й пародійної двозначності. Така перспектива виглядає особливо актуальною в рамках нашого дослідження, оскільки в українських умовах стратегія «альтернативної історії», котру розробляє Василь Кожелянко, глибоко закорінена в постмодерну естетичну палітру.

У сучасному літературознавстві творчість Василя Кожелянка є малодослідженою, лише окремі дослідники (Т. Гундорова [2], Я. Поліщук [6], О. Даниліна та Т. Дронова [3]) розглядали певні аспекти прози письменника. Отож метою нашої статті є дослідження роману Василя Кожелянка «Конотоп» крізь призму постколоніальної перспективи.

Основну частину роману «Конотоп» становлять різні сюжети альтернативної історії розвитку Української держави після перемоги Івана Виговського в Конотопській битві, «досі відому більшості в основному в межах радянського історичного дискурсу», який в постколоніальній критиці підлягає трансформації «як поле для експериментів і пошуку, а також можливості нових відкриттів, нової інформації» [8, 6].

Характерною рисою письма постколоніальних письменників є відновлення чи створення доколоніальної версії розвитку власної країни [1, 231]. Василь Кожелянко в основі роману використав історичну подію, яка, внаслідок підпорядкування імперському дискурсу, була стерта з колективної пам'яті колонізованого народу: «Нас чомусь не вчили, що у XVII столітті була така собі битва під Конотопом, яка мала всі підстави, аби бути названою «Конотопським побоїщем» [4, 8]. Така радянська політика призвела до витіснення цієї теми на маргінес в українській історії. Таким чином метрополія, впливаючи на історичну свідомість колонізованого народу, виробляє в підпорядкованого комплекс власної вторинності, залежності від колонізатора.

В есе «Країна «У» та Оскомщина «М»: наші корені різні», який є частиною роману «Конотоп», автор вдається до переформатування усталеного погляду: Москва – імперія, Україна – підкорений народ, стверджуючи: «Метрополія – Київ далеко, в руках меч, довкола багатющі людські та природні ресурси, що залишається колонізаторові? /.../ Навертати до цивілізації темних аборигенів...» [4, 38], внаслідок чого українська нація постає колонізатором, а росіяни – колонізованим народом. Таким чином, використовуючи реакційний антиколоніальний досвід, автор з допомогою іронічних пасажів витворює текст, який можна розглядати з погляду постколоніальної перспективи.

Василь Кожелянко руйнує й усталене радянське гасло про колиску братніх народів, а саме в такому епізоді: «Пане полковнику, але наш теперішній супротивник по-бойовому стверджує, що всі народи ніби одна родина, але він, московський нарід, кажуть, старший брат», на що розлючений Гуляницький відповідає: «Вовк ненажерливий, кажу» [4, 31]. Автор деміфологізує такий усталений імперський символ як інтернаціоналізм, трансформуючи його через призму парадійності. Письменник у постмодерному іронічному дусі пропонує деконструювання російсько-радянських імперських та українських антиколоніальних ідеологем, тим самим окреслюючи постколоніальну перспективу сприйняття історичного нарративу.

При моделюванні образу Автовізія Самійленка автор використовує іронічно-бурлескне письмо. Згадаємо для прикладу початок історії з персонажем, ми знайомимося з журналістом, який п'яний заснув на підлозі власної квартири: «Спав у своєму холостяцькому помешканні він чомусь не на ліжку, а на підлозі і у досить незвичній, як для людини із вищою освітою, позі: одна рука була заломлена за спину так, якби його скручував невірний поліцай і недокрутив, другою він міцно тримався за власне

волосся, спав він долілиць і ноги його нагадували рунічний символ німецьких частин SS часів Другої світової війни» [4, 12]. Іронія постає ключовим засобом постколоніальної деміфологізації образу протагоніста, який живе наприкінці 90-х років ХХ століття.

Символічний є і той факт, що прокидається Автовізій Самійленко в тілі теж п'яного Самійла Самовидця: «В роті було сухо і терпко, так, якби вчора цілий вечір смоктав не кислий огірок, а зеленуватий п'ятак московського карбування» [4, 17]. Таким чином автор відверто іронізує зі свого персонажа, описуючи його пристрасть до випивки, однак саме алкоголь стає одним із шляхів деконструкції образу Автовізія Самійленка – Самійла Самовидця. Саме в стані сп'яніння персонажі обмінюються тілами, тобто алкоголь стає провідником між реальним і віртуальним світами.

Однак поряд з іронічними пасажами автор використовує і так званий «високий» стиль, наприклад: «Пильнуй своєї реляції, писаре, – каже сотник /.../, – а вже instruction militaіres залиш мені!» [4, 23]. Автор використовує нагромадження застарілих слів, полонізмів, а також відповідні синтаксичні конструкції.

Відомо, що поєднання «високого» і «низького» стилів є одним із способів витворення чогось нового, Іншого, відмінного від нав'язаної колонізатором дійсності. Як слушно зауважує М. Шкандрій: «Старе можна переробити на нове, низьке – перемоделювати на високе, місцеве може співіснувати із світовим, а уявне з реальним. Вони поєднуються, відкриваючи нові можливості сприйняття» [9, 405]. Цей своєрідний симбіоз є одним із засобів, який дозволяє аналізувати роман з погляду постколоніальної критики.

Герой роману за постмодерною традицією є водночас і оповідачем. «Для досягнення багатогранності змодельованої історії та багатоголосся її озвучення, для порушення авторської суб'єктивності застосовуються такі прийоми, як розсіювання оповідних голосів та відверто контрольований оповідач, – вважає З. Шевчук, – так постає відчуття артикуляції потрібної інформації, чим порушується проблема відкритої ідеологічності історичних текстів» [8, 12]. Однак у своїй грі з будовою тексту роману автор іде далі – його персонаж постає перед нами в кількох іпостасях: перед усім, українця Автовізія Самійленка, росіянина Автовізія Самойленкова – Самойлова, єврея Автовізія Самуелі, поляка Автовізія Самуельського, кримо-татарина Автовізія Самуїл-огли. Гра відбувається на рівні антропонімів, які відображають національну приналежність героя. З погляду постколоніального прочитання відбувається формування гібридної ідентичності, тобто, за словами Пітера Баррі, «культурної полівалентності», маємо на увазі ситуацію, «коли окремі індивіди й групи належать більш, ніж до однієї культури» [1, 237].

Загалом весь роман за структурою нагадує строкатий колаж із різних текстів (авторський есеїв, репортажів, інтерв'ю), які є стилізованими відповідно до національного спрямування того чи іншого видання. Така побудова роману, а також використання автором прийому різних варіантів

альтернативної історії підкреслює суб'єктивність інтерпретації історичних подій, відносність акцентів, які розставляє автор, зважаючи на національність замовника.

Отже, аналізуючи роман з погляду постколоніальної критики, «альтернативна історія» минулого розглядається крізь призму деконструювання усталеного радянського імперського та українського антиколоніального дискурсів. Поліваріантність опису Конотопської битви руйнує традиційну монологічність трактування колонізатором історичної події і дає підставу розглядати роман у межах сучасної літературознавчої концепції – постколоніалізму.

Джерела:

1. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / Пітер Баррі; Пер. з англ. О. Погинайко; наук ред. Р. Семків. – К.: Смолоскип, 2008. – 360 с.
2. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн / Т. Гундорова. – К., 2005. – 263 с.
3. Даниліна О. Трансформація образу Автовізії Самійленка в романі Василя Кожелянка «Конотоп» / О. Даниліна, Т. Дронова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 6 (217). – Ч. I. – С. 34-38.
4. Кожелянко В. Конотоп. Роман, новели / В. Кожелянко. – Л.: Кальварія, 2001. – 176 с.
5. Павлишин М. Козаки на ямаїці: постколоніальні риси в сучасній українській культурі / М. Павлишин // Слово і час. – 1994. – № 4-5. – С. 65-71.
6. Поліщук Я. Із дискурсів і дискусій / Я. Поліщук. – Харків : Акта, 2008. – 285 с.
7. Саїд Едвард. Орієнталізм / Саїд Едвард ; пер. з англ. В. Шовкун. – К.: «Основи», 2001. – 511 с.
8. Шевчук З. Засоби моделювання історії в постмодерній українській прозі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.06. – «теорія літератури» / З. Шевчук ; Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – К., 2006. – 19 с.
9. Шкандрій М. В обіймах імперії: Російська і українська літератури новітньої доби / М. Шкандрій ; пер. П. Тарашук . – К., 2004. – 496 с.